

Vuoksi – luonnonmullistusten, elämän ja kuoleman virta

KARJALA - LAHTI
22.2.1996

”Mahtavasti, voimakkaasti, Saimaan aallot vyöryy Vuoksessa---”. Näin aloittaa *J.H.Erkko* runonsa ”Laulu Vuokselle” kuvatessaan tätä mahtavaa virtaa. Mutta Saimaa ja sen pohjois-länsipuoliset vedet eivät aina ole laskeneet Imatran kautta Vuokseen ja edelleen Laatokkaan.

Saimaa oli aikoinaan huomattavasti suurempi järvi kuin nykyisin. Litorinakaudella (jäätökauden jälkeinen aika) virtasivat sen vedet Päijänteeseen ja myöhemmin Kymijokeen. Maanpinta kuitenkin kohosi ja kallistui itä-kaakkoisuuntaan. Sen seurauksena Salpausselkä murtui Vuoksenniskan kohdalla, missä harju oli kapein ja matalin. Tämä tapahtui noin 1800 vuotta eKr. eli Litorinamerivaiheen lopulla.

”Syntyi valtava luonnonmullistus vesimassojen työntäessä tieltään Mansikkalan harjanteen ja syöksyessä alas Imatran rinteitä.” Vuoksenniskan murtuminen johti Vuoksen syntymiseen. – Vuosisatojen kuluessa Imatran uoma jäi länsirannaltaan loivaksi ja itäranaltaan jyrkän louhikkoiseksi. Vesi syövytti ja pienensi kosken leveyttä runsaaseen 20 metriin eli tilaan, jossa se nykyään on.

Imatra-nimen on oletettu olevan muinaista lapinkieltä. Kuollan niemimaalla on mahtava koski nimeltään Imandra, joka tarkoittanee vesivirtaa.

Vuoksi ei heti laskenut Laatokkaan. Sen suisto muodostui Jääskén seuduille, mihin Litorinameren lahti ulottui. Siihen aikaan ns. Viipurin salmi yhdisti Laatokan em. mereen. Maan kohoamisen seurauksena meren ranta siirtyi yhä kauemmaksi kaakkoon. Tällöin Vuoksi mursi, haki, uomaansa sopivia maastokohtia noudatellen. Viipurin salmi madaltui muuttuen Vuoksen lasku-uomaksi ja Kannaksen järviiksi.

Vuoksen päähaara suuntautui aluksi Antrean ja Heinjoen kautta ohi Viipurin Suomenlahteen. Noin 2000 vuotta eKr. sen uoma virtasi Käkisalmen kohdalla Laatokkaan, jonka pinta oli laskenut rajusti. Tämä taas johtui siitä, että Laatokan rannat pohjoisessa kohosivat nopeammin kuin etelässä. Tällöin vesi murtautui Nevan laakson kautta Suomenlahteen.

Vuoksi oli tärkeä kauppareitti Käkisalmeen sekä edelleen Laatokkaan ja Nevajokea pitkin Novgorodiin. Tätä väylää käyttivät ilmeisesti varjaagit eli viikingit, jotka kulkiivat itämaihin kauppa- ja ryöstöretkillään. Eräs heistä, *Rurik*, perusti 800-luvun loppupuolella Venäjän valtakunnan. Reitti oli erityisen vilkas 1400-luvulla.

Ihmisen vaikutus Vuokseen

Viime vuosisadalla keskisen ja alisen Vuoksen asukkaiden

toimet muuttivat ratkaisevasti uoman muotoa ja virtauksia. Suvannosta johti pieni puro Kiviniemen kohdalla Vuokseen. Mutta se ei kyennyt juoksettamaan järven vesiä kevätulvien aikoina. Taipaleen kyläläiset päättivät vuoden 1818 keväällä laskea vähän Suvannon vettä Laatokkaan, jonka pinta oli 12 metriä alempana. Taipaleen harju oli noin 300 metriä pitkä ja 20 metriä leveä. Tapauksesta kirjoittaa *Topelius*: ”Kylän miehet tarttuivat lapioihinsa, eikä aikaakaan, kun he olivat kaivaneet harjun poikki ojan... Muutaman tunnin kuluttua siinä oli kohiseva koski, joka kasvoi hetki hetkeltä ja vei mukanaan kappaleittain maata... Suvannon pinta muuttui hyökyväksi joeksi, joka raivossaan tempasi mukaansa puita, kiviä ja rakennuksia.” – *Y. Jylhä* pelkistää tapahtuman näin: ”Sen kerran väyläkseen yön yhden mennen Suvanto uursi, länteen juossut ennen”... Tässä ihmisen aiheuttamassa luonnonmullistuksessa syntyi peninkulman pituinen ja 20 metrin levyinen Taipaleenjoki. Suvannon pinta aleni noin seitsemän metriä, ja Kiviniemen puro kuivui kokonaan. Yhteys Vuokseen katkesi. Uutta peltomaata saatiin 5000 hehtaaria.

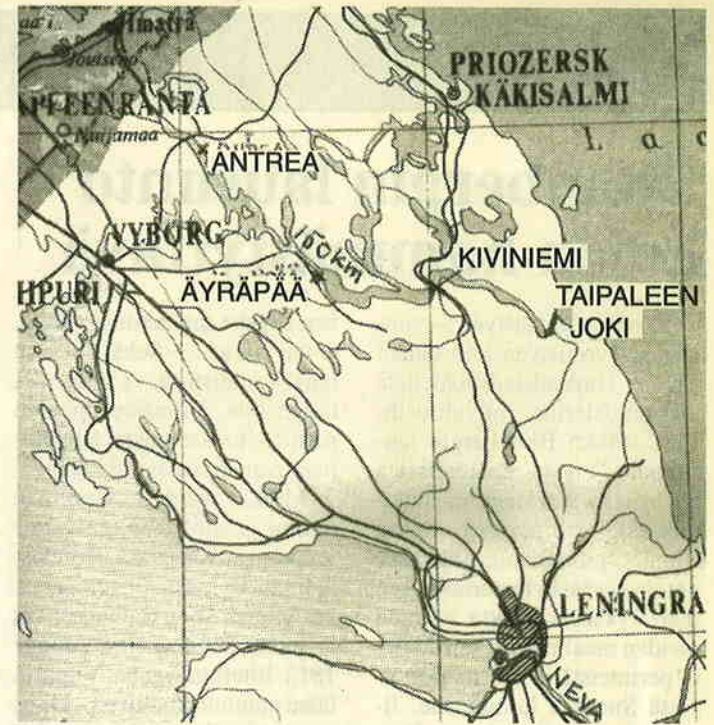
Myös pohjoisen haaran sivuvedet aiheuttivat tulvahaittoja. Talonpojat anoivat vuonna 1820 lupaa Vuoksen johta-

miseksi Kiviniemen kannaksen poikki Suvantoon ja Laatokkaan. Suvannon pinta oli tuolloin kuutisen metriä alempana kuin Vuoksen pinta Kiviniemen luoteispuolella. Lupa saatiin vasta Krimin sodan jälkeen, ja työt aloitettiin varovasti syksyllä 1857 sulkujä käyttäen. Sulut avattiin 17.9. Näin avautui uusi väylä Suvantoon ja Laatokkaan. 3000 katsojaa pettyivät rannalla, sillä vesi virtasi vain hiljalleen.

Veden pinta aleni alisessa ja keskisessä Vuoksessa 3-4 metriä. Taas saatiin paljon uutta viljelysmaata. Vesijättöjä syntyi mm. Antrean ja Muolaan-Äyräpään tienoille. Haittana voidaan mainita, että pohjoisen haara menetti merkitystään laivareittinä ja kalastusalueena. Virran voimakkuus muuttui myös Kiviniemen yläpuolella, mihin syntyi uusia koskia. Näistä mainittakoon Rouhiala, johon myöhemmin rakennettiin voimalaitos.

Vuoksen merkitys

Kalastus muodosti huomattavan tulolähteen Vuoksen ja sen sivuvesistöjen asukkaalle. Tämä virta monine koskineen oli varsin kalaisa. Kalastoon kuuluivat mm. lohikalat, jotka pyrkivät kutupaikoilleen Laatokasta. Aikoinaan se oli tärkeä kulkureitti, joka auttoi Kannaksen asuttamista. Laivaliikenne kuitenkin hiljensi Hiito-

lan-Raudun radan valmistumisen ja maantieliikenteen vilkastumisen johdosta. Valkjärven radan rakentaminen 30-luvulla lopetti ansiotarkoituksessa liikennöinnin Vuoksella. Koskista saatiin sähkövoimaa; kone-teholtaan maamme suurin vesivoimalaitos on Imatra, jota rakennettiin vuosina 1921-52. Rouhiala jäi rauhanteossa Venäjän puolelle.

Kuoleman virta

Vuoksi on ollut tärkeä puolustuslinja jo vuosisatoja sitten: Tiurinlinna Räisälässä, Käkisalmen linna. Suomen vapausodan aikana syntyi Vuoksen rintama, jonka vaiheilla käytiin osa viimeisistä taisteluista. Talvi- ja jatkosodan aikana puolustettiin maatamme Vuoksen varsilla raskaissa torjuntatais-

teluissa. Näin Yrjö Jylhä osuvasti: ”— se kesti kanssamme, monet vaiheemme koki ---

--- sen laske lainsilleen, kentulla mieli, mut ratsut miehineen ja venheet nieli ---

--- vain Vuoksi ruumiitaan sen syliin ahtoi, vihollisvainaat Laatokkaan se pyyhki.”

Maassamme on lukuisia hienoja vesistöreittejä. Vuoksi kuului epäilemättä kaikkein kauneimpiin. Sen kasvisto oli monipuolinen jaloine lehtipui- neen. Monet kansanrunomme ovat syntyneet näillä tienoilla:

” --- sen rannat ahtaat on, mut laulurikkaat, sen laulut muinaiset ja mainehikkaat.”

Jaakko Palsa

Lähteitä: Otavan Iso tietosanakirja, Topelius, Maamme kirja, Seppovaara, Vuoksi.